

ÕIGUSKANTSLERI AASTA 2021/2022

Õiguskantsleri aasta

Austatud lugeja

Õiguskantsleri ülevaatest kipub enamasti kõlama jääma see, mis Eesti õigusriigil viga on, olgugi et alati on ette kantud üksjagu seda, millega võib rahul olla. Õige on muidugi seegi, et alati saab paremini.

Hakatuses siiski sellest, mis on hästi.

Ka üks bürokraatia hammasrataste vahele jäänud inimene on liiga palju. Sestap ei põlga me ära ka neid kaebusi, milles otsitakse lahendust vaid ühe inimese murele. Nõnda õnnestus näiteks isa välismissiooni ajal sündinud laps Siseministeeriumi ja notari abiga kaugtuvastamist kasutades selle isa lapsena kirja panna. Lapse vanemad soovisid, et nende last ei registreeritaks üksikvanema lapsena. Kellegi silmis ehk pisi, ent sellele perele küsimus oma riigi toest ja mõistmisest.

Samamoodi on õiglase vanemahüvitise, ranitsatoetuse või kodu kohandamisega – ka üksik kiiresti parandatud viga kõneleb riigi või kohaliku omavalitsuse valmidusest eksimust tunnistada ning inimest väärilt ja õiglaselt kohelda. Selliseid üksikjuhtumeid õnneks jätkub. Oli ka üks kordaläinud lepitusmenetlus, mille tulemusel oli pank valmis muretsema hääljuhitava PIN-kalkulaatori, mis teeks nägemispuudega inimesele internetipanga kasutamise hõlpsamaks.

1. septembril 2022 jõustus riikliku perelepitusteenuse seadus. Aastaid oleme selgitanud, et lahku läinud vanemad ei tohi omavahelisi suhteid klaarida lapse heaolu arvel, ka lahutuse järel peavad esikohal olema lapse huvid. Kohtuvaidluse ajaks võivad suhted paraku olla juba nõnda teravad, et mõistliku lahenduseni ei jõutagi. Sellest annavad aimu õiguskantslerile saadetud arvukad suhtluskorda puudutavad kaebused. Riiklik perelepitusteenus peaks aitama lahku läinud vanematel jõuda enne kohut laste heaolu arvestavate kokkulepeteni.

Kuigi sobivaid lasteaiakohti endiselt kõigile soovijatele ei jätku, arvestasid vallad ja linnad mitmel juhul õiguskantsleri ettepanekut ning parandasid normid, mis lasteaiakohtade

jagamise määrustes seadusega vastuolus olid.

Ka puuetega inimeste õiguste kaitse ja edendamise alal saab täheldada ühiskonna küpsemise märke, sest üha enam inimesi mõistab vajadust toetada erivajadustega inimeste iseseisvat ja võimalikult head elu. Jätkuvalt tuleb selgitada, et vald või linn ei saa jääda initsiatiivituks kõrvaltvaatajaks, vaid peab leidma lahenduse, kuidas abivajajat päriselt aidata.

Peaaegu iga üldhooldekodusse tehtud kontrollkäigu raportit saame alustada kiidusõnadega hoolivale personalile. Paraku kordub neis kokkuvõtetes refräänina ka tõdemus, et hooldajaid ja tegevusjuhendajaid napib kõikjal ning nende töökoormus on liialt suur. Hea, et kõik kontrollitud üldhooldekodud olid õendusteenuse oma elanikele kättesaadavaks teinud. See on suur edasimineku.

Kohtumäärusega ööpäevaringset erihooldust vajavate inimeste elutingimused paranevad. Nad kõik elavad nüüd ajakohastes ning rohkem privaatsust võimaldavates peremajades Viljandis, Sillamäel ja Merimetsas.

Aastaid oleme nõudnud vanglatelt, et nad lõpetaksid vanemaga kokku saama tulnud laste eelneva alasti läbiotsimise. Põhjalikult võib läbi otsida kinnipeetava, mitte ta lapse. Tallinna Ringkonnakohus kinnitas seda seisukohta. Üleolevat suhtumist kinnipeetavasse ja tema lastesse ei saa millegagi õigustada. Pärast karistuse kandmist peab endine kurjategija olema võimeline õiguskuulekaks eluks, seejuures on pere, kodu ja töö äärmiselt tähtsad.

Lõpu sai Keskkonnaameti ebaseaduslik jahimeeste raadioside pealtkuulamine. Häid sõnumeid saab tuua ka jälitus- ja julgeolekuasutuste üle tehtud järelevalve tulemusel. Õiguskantsler valvab regulaarselt selle üle, et Eesti Vabariigis ei saaks kedagi kergekäeliselt ja kontrollimatult pealt kuulata ega jälgida.

Põhiseaduslikkuse järelevalve aasta oli kirev. Näiteks maksis üks vald esmakordselt kooli mineva lapse toetust ainult neile vanematele, kelle laps oli valla elanik ja astus selle valla kooli. Paraku oli volikogul jäänud märkamata, et on ka erivajadustega lapsi, kes ei saa puude tõttu valla koolis käia ning kes peavad seetõttu valima mõne teise kooli. Volikogu mõistis probleemi ja lahendas selle kiiresti.

Muresid jätkub ehituses ja planeerimises, seda ennekõike Tallinnas. Vaidlus Tallinnas ehitamist suunavate määruste põhiseaduspärasuse üle jätkub. Põhiseaduslikkuse järelevalvet tuli alustada ka kinnisasja avalikes huvides omandamise seaduse kontrollimiseks.

Need on vaid mõned näited ilmestamaks õiguskantsleri ametkonna igapäevast tööd. Põhjalikuma lahendatud ja lahendust ootavate juhtumite käsitluse leiate ülevaate peatükkidest.

Täna Riigikogu ja valitsuse liikmeid, kohtunikke, ametnikke, teadlasi ja ettevõtjaid, kes on aidanud lahendada õiguskantsleri töölauale jõudnud suuri ja väiksemaid probleeme. Jätkuvalt saan kinnitada, et neid, kes Eestit kogu jõuga paremaks teevad, on palju.

Kahjuks näeb aga ka ülbust, seadustele vilistamist, avaliku arvamuse kummardamist või poliitiliste suuniste ootamist seal, kus ametnik peab otsuse tegema sõltumatult, üksnes seaduse, faktide ja loogika toel.

Paraku on õigusriigi tervis paari möödunud aastaga märgatavalt kehvemaks jäänud. Juhtunud on see, mida tuli karta: koroonahirmu ajal aset leidnud riikide põhiseaduste ja Euroopa Liidu õiguse rikkumised tiivustavad uutele rikkumistele. Öeldakse, et mis siis, koroonajal tehti hullematki. Selline suhtumise muutus on veel halvem kui õigusvastaste piirangutega inimestele, ettevõtjatele ja looduskeskkonnale tekitatud kahju.

Sõltumatud institutsioonid on õigusriiki kaitstes kõikjal üldise rünnaku all. Esmapilgul paistab see süsteemne suhtumise nihe vähetähtis, ehk isegi ajutine. Pikemas perspektiivis lööb aga igaüht valusalt. Ajaloost tuleb õppida, et inimene kipub lihtsasti metsistuma ja ligimest käsitama tahtetu ehitusmaterjalina tuleviku rajamisel. Pealtnäha õilsa sihi nimel võidakse kergel käel vabadused võtta. Eriti siis, kui pidurdavaid või tasakaalu taotlemaid mehhanisme ei ole või kui need on tasalülitatud. Avalik arvamus võib põhiõiguste rikkumist esialgu isegi soosida, sest hirm või viha on piisavalt suur. Vihaleegi ülespuhumine pole välkmeedia ajastul raasugi keeruline. Teise inimese õiguste rikkumine ja õigusriigi ründamine tundub kohane neilegi, kellel muud võimu peale sotsiaalmeedia ruupori pole. Kõva käsi tundub paljudele vajalik, koguni armas. See tundub ka ohutu hetkeni, mil see enda kõrist kinni haarab. Siis on aga hilja.

Nägime palju ka seda, et seadus kehtib, aga seda ei täideta. Ja mitte sellepärast, et seadusest aru ei saada. Nii tuli juhtida Narva tähelepanu sellele, et volikogu istungite töö peab käima riigikeeles. Asjaolu, et valituks on osutunud saadikuid, kes ei oska või ei soovi eesti keeles kõnelda, seaduserikkumist ei õigusta. Kohustuslik eksam kõigile volikogu kandidaatidele probleemi ei lahendaks. Selle asemel tuleb kinni pidada volikogu istungite riigikeelsuse nõudest. Lõpuks võib ju ka küsida, kas õigusvastaselt peetud istungil tehtud otsused on

õiguspärased.

Üha enam levib ametiasutustes paheline võtte jätta inimeste õiguste ja kohustuste kohta ametlik otsus tegemata ja sel viisil sundida inimesi näiteks mõne loa saamiseks esitatud taotlust tagasi võtma. Nii vabanetakse vajadusest keelduvat otsust põhjendada ja ohust, et inimene pöördub kohtusse. Selline praktika on õigusriigis täiesti lubamatu.

Möödunud ülevaateaastal kerkis teravalt esile vana probleem: seadus on, aga seis on nagu vanas naljaloos. Kohtunik ütleb ühele vaidlevatest pooltest, et tollel on õigus. Teine pool vaidleb vastu. Kohtunik kinnitab, et temalgi on õigus. „Aga mõlemal ei saa ju korraga õigus olla,“ imestavad pooled. „Jälle õigus,“ lõpetab kohtunik jutu.

Kui seadus ei muuda kellegi jaoks mitte midagi, pole seda seadust ilmselt üldse tarvis. Veel hullem on asi siis, kui seadus saab nii segane, et igaüks loeb sealt välja seda, mida tahab. Vahel tekitatakse segadus ka argusest või kavalusest: on ju hea vastandlike huvidega inimestele rääkida, et just tema õigus jäi peale. Nii läks näiteks jahiseaduse ja jahipiirkondade kasutusõiguse jagamisega.

Omamoodi kurb on küsimus põhiseaduse või seaduse teadlikult väärast mõistmisest. Vabalt saab arutada, kas sotsiaalse riigi põhimõttest tuleneb kohustus katta elektri- ja küttearved, kui inimene ise ei jaks. Saab argumenteerida mõlemat pidi, et mis see sotsiaalne õiglus, minimaalne väärikas äraelamine ja solidaarsus siis on, kuidas see peab ühiskonnas avalduma. Paraku ei ole võimalik samamoodi arvata faktide kohta. Näiteks peaministri ametist tagasi astumise kohustuslike aluste loetelu põhiseaduses ja seaduses on fakt. Seda inimene kas tunneb või ei tunne. Arutada saab vaid selle üle, kuidas võiks olla või mis oleks kena. Sarnane on lugu Schengeni viisareeglitega.

Jätkuvalt on lahenduseta patsienditestamendi küsimus. See tähendab, et põhiõigus otsustada ise oma elu ja tervise üle pole tegelik, kui õiguskord küll ei keela anda korraldust oma tuleviku kohta, kuid ka ei taga, et inimese tahe jõuab õigel ajal arstini ja et sellest päriselt lähtutakse. Millised õiguslikud ja tehnilised lahendused tuleks luua selleks, et patsiendi tahe oleks nähtav, on Riigikogu otsustada. Oluline on, et patsiendi näiline võimalus otsustada ise talle osutatavate tervishoiuteenuste üle asenduks tegeliku võimalusega. Kohustuse kaitsta inimese kehalist enesemääramisõigust on Eesti riik endale võtnud ka rahvusvaheliste lepingutega.

Aastaid on inimeste õigusi ja kohustusi ning ettevõtluskeskkonda kujundavad otsused nihkunud seadustest välja ehk siis Riigikogust mööda. Tuntuim neist on ehk nakkushaiguste

ennetamise ja tõrje seadusega seotud juhtum, kui põhiõiguste märkimisväärseks piiramiseks anti täitevvõimule vabad käed. Üldsõnalised volitused, mis tegelikult täitevvõimule piire ei sea, on kasutatud ega vasta põhiseadusele. Seda, kas NETS-i sätted on liiga üldised ja kas põhiseaduslikkuse järelevalvele mitte alluvate korraldustega tohib kehtestada piiramata hulga isikutele piiramata hulga olukordade lahendamiseks karistuse ähvardusega turvatud käske ja keelde, otsustab Riigikohus.

Eestit juhib Riigikogu. Põhiõiguste, sealhulgas ettevõtlusvabaduse kitsendamise raami peab piisavalt selgelt ette andma rahvaesindus, konkreetsete kriisiolukordade ja üksikjuhtumite lahendamine peab aga jääma täitevvõimule. Kuivõrd poliitikuile – ka Riigikogus – langeb kriisi korral suur avalikkuse surve midagi otsustavat teha, on tark jätta seaduste täitmine sõltumatute ametnike kätte. Riigikogu annab ette raamid, ent konkreetsesse olukorda kõige paremate teaduspõhiste lahenduste otsimine peaks jääma ametnikele ja ekspertidele, kes söandavad vajadusel eirata ka avalikku arvamust.

Õigusriiklust tulebki kaitsta avaliku arvamuse survele hetkemotsiooni ajal kaalumata otsuste vältimiseks. Eesti on rajatud igaühe vabadusele ja vastutusele. Põhiseadus on tark, arvestab siinse väärtusruumi inimese psüühikat. Teiste inimeste vabaduse tunnustamine, erinevate vaadete ja elamise viiside austamine toob edu ja parema tuleviku ning hoiab Eestit koos. Ülemäärased piirangud, käsud ja keelud tekitavad ühiskonnas üha uusi lõhesid, ässitavad inimesi üksteise ja riigi vastu. Valimisealine kodanik vastutab oma riigi eest. Seda vastutust ei tohi hägustada ega kergel käel inimesi protestimeelsusesse, vandenõuteooriate küüsi ega eemale jääma suunata. Eesti riik peab austama oma kodanike väärikust, individuaalsust, vabadust. Põhiseadus nõuab seda.

Põhiseadus nõuab ka seda, et sõltumatud institutsioonid – nende seas õiguskantsler – selle nõude täitmise nimel väsimatult ja kartmatult töötaksid. Õiguskantsleri ametkond annab oma parima, et oma põhiseaduslikku kohustust tulemuslikult täita.

Ülle Madise

Eesti Vabariigi õiguskantsler

Õiguskantsler riikliku inimõiguste asutusena

Riigikogu otsustas 13. juunil 2018 vastu võetud [õiguskantsleri seaduse täiendamise seadusega](#), et alates 1. jaanuarist 2019 on õiguskantsleri institutsioon ühtlasi riiklik inimõiguste asutus

(National Human Rights Institution, NHRI). Igal riiklikul inimõiguste asutusel on võimalik taotleda ametlikku rahvusvahelist akrediteeringut, mis annab asutusele ÜRO inimõiguste kaitse süsteemis lisaõigusi ning seob selle tugevamalt teiste inimõiguste asutuste ning rahvusvaheliste organisatsioonidega. Akrediteerimisprotsessi juhib ülemaailmne inimõiguste asutuste võrgustik ehk Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI), täpsemalt selle akrediteerimise alakomitee ehk Sub-Committee on Accreditation (SCA). Alates 2020. aasta detsembrist on õiguskantsleril olnud kõrgeim ehk A-staatus.

Euroopa regiooni inimõiguste asutusi koondav katusorganisatsioon ENNHRI andis 2022. aasta juulis kõigi riikide kohta [ülevaate](#), mis kajastas 2021. aasta olukorda.

Inimõiguste nõukoja töö

Õiguskantslerit nõustav [inimõiguste nõukoda](#) kohtus ülevaateperioodil kaks korda: 2021. aasta oktoobris ja 2022. aasta maikuu.

Oktoobrikuine kohtumine keskendus inimõiguste edendamisele ja kaitsele praktikas ning küsimusele: „Kuidas luua muutust?“. Inimõiguste kaitsmine ja edendamine tähendab probleemide väljaselgitamist ja teadvustamist, aktsepteerimist, et vaja on leida lahendus, luua muutust. Kohtumisel arutleti, kuidas leida keerulistele probleemidele toimivaid lahendusi, muuta hoiakuid, teha koostööd, saada üle võimatuna tunduvatest takistustest.

Oma kogemusi jagasid tervishoiu-, sotsiaal-, kultuuri- ja haridusekspertid. Muu hulgas arutasid nõukoja liikmed koos esinejate ning õiguskantsleri nõunikega, [millist ülesannet peaks inimõiguste kaitsel ja edendamisel](#) täitma muuseum, mida peaks tulevane arhitekt teadma võrdsest kohtlemisest ja inimväärikusest, miks vajavad noored seksuaaltervise teenuste saamisel just noortele mõeldud keskusi, kuidas luua muutust tugevalt hierarhilises ning uutele ideedele suletud institutsioonides, kuidas muuta hoiakuid, käitumismustreid, võidelda stereotüüpide vastu.

2022. aasta maikuus korraldati inimõiguste nõukoja ühiskoosolek õiguskantsleri [puuetega inimeste nõukojaga](#). Kohtumine toimus koostöös [soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikuga](#). Teemaks oli võrdne kohtlemine, täpsemalt arutati, mis on võrdne kohtlemine ja diskrimineerimine ning miks iga erinev kohtlemine pole diskrimineerimine. Millised õiguslikud instrumendid ja kuidas kaitsevad võrdset kohtlemist Eestis? Millised on puudujäägid? Arutati ligipääsetavuse ja võrdse kohtlemise küsimusi ka teenuste, hariduse, kultuuri ja tervishoiu kontekstis.

Rahvusvaheline teavitamine

Õiguskantsler osales Eesti kolmandal üldisel inimõiguste perioodilisel ülevaatusel (*Universal Periodic Review, UPR*). 2020. aasta oktoobris esitas õiguskantsler ÜRO-le kirjaliku lühiraporti, millele on viidatud ÜRO koostatud [kokkuvõttes](#) ning millele toetusid teised riigid Eesti suulisel kuulamisel 2021. aasta maikuus.

Õiguskantsler tõi raportis muu hulgas välja mured laste õiguste kaitsega, sotsiaalteenuste kättesaadavusega maapiirkondades, avalike hoonete ja transpordi ligipääsetavusega ning vajaduse muuta võrdse kohtlemise seadust.

UPR-i kolmas tsükkel jätkus 2021. aasta teisel poolel, kui toimus inimõiguste nõukogu täiskogu istungjärk, mille tulemusena andsid riigid Eestile mitmeid [soovitusi](#). Soovituste hulgast leiab ka selliseid, mida on andnud ka õiguskantsler. Näiteks soovitas õiguskantsler Eestil ratifitseerida ÜRO lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokolli ja ÜRO konventsiooni naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta fakultatiivprotokolli, mis võimaldavad individuaalkaebusi.

Veebruaris 2022 edastas õiguskantsler suulised seisukohad GREVIO (Istanbuli konventsiooni ehk Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni täitmist seirav organisatsioon) delegatsioonile.

Veebruaris kohtuti veebi vahendusel Euroopa Komisjoni esindajatega, kellega arutati Eesti õigusriigi olukorda. Euroopa Komisjon on nüüd avaldanud [aruande](#), milles käsitletakse õigusriigi põhimõtetega seotud olulisi arenguid kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides.

Aprillis 2022 edastas õiguskantsler kirjalikud kommentaarid ÜRO vastavale komiteele, mis seirab seda, kui hästi täidavad riigid kohustust võidelda rassilise diskrimineerimise vastu (ÜRO rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon).

Raamat „Inimõigused“

2022. aasta aprillis [ilmus](#) Õiguskantsleri Kantselei eestvedamisel esimene põhjalik eestikeelne inimõiguste valdkonda käsitlev kogumik „[Inimõigused](#)“. Raamat koosneb 26 peatükist, milles käsitletakse peamisi inimõiguste teemasid: [inimõiguste ajalugu](#), [ÜRO inimõiguste kaitse süsteem](#), [inimõiguste uurimise metodoloogia](#), [kogunemis- ja sõnavabadus](#), [laste õigused](#), [puuetega inimeste õigused](#), [naistevastane vägivald](#), [seksuaal- ja reproduktiivõigused](#). Raamat on tasuta kättesaadav veebilehel www.inimõigusteraamat.ee ning samalt lehelt on võimalik alla laadida ka raamatu PDF-faili.

Teose [33 autori](#) seas on õiguskantsleri nõunikud, Eesti ülikoolide ja mitme välisülikooli teadlased, kohtunikud, advokaadid, eksperdid teistest riigiasutustest ja vabakonnast. Peatoimetaja ja õiguskantsleri jaoks oli oluline kutsuda nii autorite kui ka retsensentide ringi võimalikult erineva taustaga eksperte, et seda tähtsat raamatut ei kirjutaks juba välja kujunenud seltskond, need, kes alati. Eesmärk oli, et autorite ring oleks valdkonnaülene ja inimõigustest kirjutamine poleks pelgalt juristide pärusmaa. See tähendab, et kuigi tegemist on kogumikuga, on iga peatükk siiski autonoomne ja oma autori(te) nägu. Iga autor esindab siin enda (mitte õiguskantsleri või enda tööandja) seisukohti ning peatükkides käsitletud küsimused peegeldavad autori(te) haridust, erialast ettevalmistust, igapäevatööd.

Raamat on mõeldud loomulikult kõikidele huvilistele lugemiseks ja kasutamiseks. Kuna tegemist on viidatud teadustekstiga, on põhiliseks auditooriumiks õppejõud, tudengid, aga kindlasti ka praktikud sotsiaalvaldkonnast tervishoiuni (õigusvaldkonnast rääkimata).

Peatükid on kirjutatud võimalikult interdistsiplinaarselt, seega ei ole see kindlasti mõeldud vaid õigusharidusega inimestele. Kogumik võiks leida kasutust nii ülikoolides, kohtumajades, advokaadibüroodes, kohalikes omavalitsustes kui ka ministeeriumides. Näiteks võiks iga lastekaitsetöötaja Eestis lugeda raamatu laste õiguste peatükki, iga hooldekodu juht vanemaealiste inimeste õiguste ja alandava kohtlemise ennetamise peatükke, iga Riigikogu liige peatükke inimõiguste kaitsest Eesti põhiseaduslikus ruumis ning inimõigustest ja Euroopa Liidust. Ülikoolides võiks kasutust leida nii inimõiguste ajaloo kui ka inimõiguste uurimise metodoloogia peatükid.

Raamatus antakse ülevaade inimõiguste kaitse teooriast ning tuuakse näiteid Eesti ja rahvusvahelisest praktikast, lisaks leiab rohkelt viiteid kõige uuemale teaduskirjandusele. Inimõigusi käsitlev teaduskirjandus aitab mõista inimõiguste olemust ning annab ülevaate olemasolevatest riigisisestest ja rahvusvahelistest inimõiguste kaitse mehhanismidest, aidates nõnda kaasa inimõigushariduse edendamisele ja inimõiguste paremale kaitsele. Raamatus on inimõiguste kaudu lahti mõtestatud needki teemad, mida pole pikka aega nähtud inimõiguste kaitse küsimustena, nagu näiteks [vaesuse vähendamine](#) ja [keskkonnakaitse](#).

Seda kogumikku ei saa võtta kui (tehnilist) käsiraamatut, mis kirjeldab iga teema puhul kõiki asjasse puutuvaid konventsioone ja õigusnorme ning teeb ülevaate kogu kohtupraktikast. Kuigi kohtupraktika ja konventsioonid on vastavates peatükkides välja toodud, pakuvad autorid lisaks kriitilist analüüsi ühe või teise inimõiguste kaitse dokumendi sünniloole ja puudujääkide kohta, hindavad valdkonnas toimunud protsesse ja arengut ning küsivad teaduskirjandusele omaselt miks? ja kuidas?. Samuti teadvustab raamat (sh peatükkide teemade valikuga), kuidas ühiskondlikud protsessid mõjutavad inimõiguste kaitset, kuidas ühe või teise õigusnormi sünnile on eelnenud pikk poliitiline võitlus, vabakonna ja akadeemikute sageli ennastalgav töö, laiem (protesti)liikumine ning kuidas kõikide inimeste inimõigused pole endiselt kaitstud ühtviisi tõhusalt, hoolimata inimõiguste kaitse süsteemi pika eest.

Raamatu sünniloole kohta on võimalik pikemalt lugeda [peatoimetaja eessõnast](#) ja [kommentaaridest](#).

Lisaks raamatule leiab samalt veebilehelt [inimõiguste teemalise blogi](#), milles ilmuvad regulaarselt lühemad raamatu teemasid toetavad postitused.

Esinemised ja intervjuud

22. septembril 2021 esines NHRI valdkonna juht Liiri Oja ettekandega „Mida tähendab inimõigustepõhine lähenemine noorte seksuaal- ja reproduktiivtervisele?“ TAI iga-aastasel [terviseedenduse konverentsil](#).

24. septembril 2021 esines Liiri Oja ettekandega „Soopõhine vägivald. Istanbuli konventsioon ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika“ Academy of European Law (ERA) ja Riigikohtu korraldatud kohtutöötajate seminaril „[EL-i õigus soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas](#)“.

2. veebruaril 2022 osales Liiri Oja välisministeeriumi korraldatud Tartu Rahu konverentsil arutelus „Rahvusvahelistest inimõiguslastest konventsioonidest tulenevad Eesti rahvusvahelised kohustused ja nende täitmine. Inimõiguste olukorra monitoorimine ja edendamine“. Ta rääkis NHRI tegevustest ja akrediteerimise kogemusest.

17. juunil 2022 andis Liiri Oja [intervjuu Feministeeriumile](#) ja tutvustas kogumikku „[Inimõigused](#)“.

Rahvusvaheline koostöö

Õiguskantsler on alates 2001. aastast [Rahvusvahelise Ombudsmani Instituudi](#) (IOI) liige. Instituuti kuulub üle 200 riikliku ja regionaalse ombudsmani rohkem kui sajast riigist üle maailma. Lisaks kuulub õiguskantsler [Euroopa riiklike inimõiguste kaitse ja edendamise asutuste võrgustikku](#) (ENNHRI), [Euroopa lasteombudsmanide võrgustikku](#) (ENOC) ning [Euroopa ombudsmanide](#) (ENO), [rahvusvahelise relvajõudude ombudsmanide](#) (ICOAF), [politseiombudsmanide](#) (IPCAN) ja riiklike väärkohtlemise ennetusasutuste (NPM) võrgustikesse.

2022. aastal lõpeb õiguskantsler Ülle Madise ametiaeg Eesti esindajana [Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise komisjonis](#) (ECRI) ning Õiguskantsleri Kantselei välissuhete ja arendusjuht Kertti Pilviku ametiaeg Eesti esindajana [Euroopa Põhiõiguste Ameti](#) (FRA) haldusnõukogus.

Koostöö ja kohtumised

Pärast koroonapandeemia tõttu kehtestatud piirangute leevendamist elavnes taas rahvusvaheline suhtlemine.

Septembris käisid õiguskantsleril kohtunike koolitusprogrammi raames külas Prantsusmaa, Saksamaa ja Rumeenia kohtunikud. Koolitusprogrammi viib Eesti poolt läbi Riigikohus. Oktoobris külastas õiguskantslerit Berni andmekaitse ombudsman Mirjam Graf. Andmekaitse küsimuste vastu tundsid huvi ka aprillis Eestit külastanud Ungari andmekaitse- ja informatsioonivabaduse ameti esindajad. Veebruaris võõrustas õiguskantsler Ukraina prokuröride delegatsiooni, mais Baieri Liidumaa CSU (Christian Social Union) parlamendigrupi liikmeid ning juunis Frontexi sõltumatuid põhiõiguste jälgijaid. Maikuus külastas õiguskantslerit ka Gruusia ombudsman Nino Lomjaria koos kahe asetäitja ja lapse õiguste osakonna juhatajaga.

Senisest aktiivsemalt korraldati veebi vahendusel ja ka kohapeal rahvusvahelisi konverentse, seminare ja muid kohtumisi. Näiteks toimusid septembris ja juunis Euroopa lasteombudsmanide võrgustiku kohtumised Ateenas ja Varssavis, oktoobris Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti korraldatud põhiõiguste foorum Viinis ning Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise komisjoni seminar Strasbourgis. Aprillis toimus Euroopa ombudsmanide võrgustiku konverents Strasbourgis ning mais Rahvusvahelise Ombudsmani Instituudi assamblee ja konverents Sounios.

Märtsis ja aprillis kogunesid veebi vahendusel erakorralisele kohtumisele Euroopa riiklike inimõiguste kaitse ja edendamise asutuste võrgustiku ning Euroopa lasteombudsmanide võrgustiku liikmed, et arutada olukorda Ukrainas. Mõlemad võrgustikud avaldasid toetust oma Ukraina kolleegile ning mõistsid hukka Venemaa sõjategevuse Ukraina vastu (vt [ENNHRI statement on ensuring that humanitarian law and human rights are respected and protected in the context of the current armed attack on Ukraine](#); [ENOC calls for urgent action to protect children's rights in Ukraine](#)).

Rahvusvaheline teavitamine

Õiguskantsler osales mitme rahvusvahelise raporti koostamisel. Näiteks edastas õiguskantsler oma seisukohad Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivaldaennetamise ja tõkestamise konventsiooni täitmist seiravale organisatsioonile GREVIO, ÜRO rassilise diskrimineerimise vastu võitlevale komiteele ning Euroopa Komisjonile, kes koostas [raportit õigusriigi olukorrast Euroopa Liidu liikmesriikides](#).

Samuti osales õiguskantsler Eesti kolmandal üldisel inimõiguste perioodilisel ülevaatusel (*Universal Periodic Review*, UPR). UPR-i kolmas tsükkel jätkus 2021. aasta teisel poolel, kui toimus ÜRO inimõiguste nõukogu täiskogu istungjärk, mille tulemusena andsid riigid Eestile mitmeid [soovitusi](#) (vt lähemalt alapeatükist „Õiguskantsler riikliku inimõiguste asutusena“).

Rahvusvahelised konverentsid ja koolitused

13.–16. juunil toimus Tallinnas rahvusvahelise laste väärkohtlemise ja hooletusse jätmise ennetamise seltsi (*International Society for the Prevention of Child Abuse & Neglect*, ISPCAN) Euroopa kongress teemal „[Lastekaitse kõige haavatavamatele lastele ja peredele](#)“, mille korraldamises osales ka Õiguskantsleri Kantselei laste ja noorte õiguste osakond. Kongress keskendus vaimsele tervisele, laste väärkohtlemisele, lähisuhtevägivaldale, lastele kinnistes asutustes, vanglas viibivate ja sõltuvusprobleemidega vanemate laste kaitsele, piiriülesele koostööle ja digiteenuste kasutamisele. Kongressil osalejaid tervitas õiguskantsler Ülle Madise.

16. juunil korraldas Õiguskantsleri Kantselei koostöös Justiitsministeeriumiga vanglateenistujatele, kriminaalhooldajatele, lastekaitse spetsialistidele ja poliitikakujundajatele koolituse „Vanglas viibivate vanemate lapsed: nende õigused ja vajadused“. Arutati, miks vajavad erilist tähelepanu lapsed, kelle vanemad on vanglas; kuidas lapsi vanglas vastu võtta ja toetada; millist infot lapsed vajavad ja mis vormis seda tuleks anda; milliseid suhtlemisvõimalusi lapse ja vanema suhtlemiseks kasutada ning kuidas toetada last väljaspool vanglat. Vaatluse all oli ka küsimus, kuidas mõjutab lapse heaolu ja lapse ning vanglas viibiva vanema suhtlus vanema taasühiskonnastamise eesmärke.

Koolituse viisid läbi pikaajase rahvusvahelise töö kogemusega üleeuroopalise võrgustiku Children of Prisoners Europe juht Liz Ayre ja ühingu Probačja Foundation projektijuht Ewelina Startek. Sõna said ka Eesti asjatundjad. Koolitust rahastati Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetuste 2014.–2021. aasta programmi „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ projektist „Alaealiste erikohtlemise süsteemi loomine“.

Aasta meedias

Kõned ja esinemised

Õiguskantsler Ülle Madise [ettekanne](#) põhiseaduse 30. sünnipäevale pühendatud koosviibimisel Õiguskantsleri Kantseleis 28. juunil 2022

Õiguskantsleri [tervituskõne](#) ISPCAN kongressil Tallinnas 13. juunil 2022

Õiguskantsleri [ettekanne](#) 5. Baltimaade lastearstide kongressil 3. juunil 2022

Õiguskantsleri [ettekanne](#) Postimehe rahvusvahelisel konverentsil „Rohepöördest realistlikult“ Tallinnas 18. mail 2022

Õiguskantsleri [ettekanne](#) rahvusvahelise vanemast võõrandamise vastase päeva konverentsil „Et lapsele jääksid vanemad...“ Õiguskantsleri Kantseleis 25. aprillil 2022

Õiguskantsleri [esinemine](#) muusikaturu fookuspäeval Von Krahli teatris 31. märtsil 2022

Õiguskantsleri [esinemine](#) Mustamäe kultuurikeskuses Kaja 26. jaanuaril 2022

Õiguskantsleri [esinemine](#) inimõiguste aastakonverentsil 10. detsembril 2021

Õiguskantsleri [ettekanne](#) Riigikogule 21. septembril 2021

Intervjuud

„Koolides pole põhjust teha koroonateste“, õiguskantsleri nõuniku Martin Kadai [intervjuu](#) ERR-i uudisteportaalile, 25. august 2022

„Inimesi ei tohi jätta elektri ja küttega“, õiguskantsler Ülle Madise [intervjuu](#) Õhtulehele, 9. juuli 2022

Õiguskantsler Ülle Madise Vikerraadio [saates „Maitse asi“](#), 8. juuli 2022

NHRI valdkonna juht Liiri Oja [Delfi erisaates](#), 2. juuli 2022

„Põhiseadus on teeninud meid 30 aastat ilma kriisideta“, õiguskantsler Ülle Madise [intervjuu Vikerraadiotele](#) põhiseaduse rahvahääletuse aastapäeval, 28. juuni 2022

Õiguskantsleri nõunik Martin Kadai [Kuku Raadios](#), võimalikust uuest pandeemialainest, 21. juuni 2022

„Inimõiguste analüüs peaks olema seaduseelnõude loomise pärisosa“, NHRI valdkonna juhi Liiri Oja [intervjuu Feministeeriumile](#), 17. juuni 2022

Õiguskantsleri nõunik Martin Kadai [Delfi Fortes](#), 5. juuni 2022

Õiguskantsleri laste ja noorte osakonna juhataja Andres Aru ja vanemnõunik Kristi Paron Kuku Raadio [saates „Kahe vahel“](#), 3. juuni 2022

„Hea oleks ennast koroonaga vastu vaksineerida sügisel“, õiguskantsleri nõunik Martin Kadai [saates „Vikerhommik“](#), 23. mai 2022

„Kasutada lapsi poliitilise väljenduse relvana on lihtsalt alatu“, õiguskantsler Ülle Madise [saates „Otse Postimehest“](#), 6. aprill 2022

Õiguskantsler Ülle Madise Kuku Raadio [saates „Neeme Raud. Siin“](#), 19. märts 2022

„Kadai: maski kandmine peaks olema soovitus“, õiguskantsleri nõuniku Martin Kadai [intervjuu](#) ERR-i uudisteportaalile, 10. märts 2022

„Massilisest PCR-testimisest loobumine on mõistlik“, õiguskantsleri nõunik Martin Kadai [saates „Vikerhommik“](#), 19. jaanuar 2022

„Õiguskantsler Ülle Madise: inimesi ühiskonnast välja lükata on erakordselt ohtlik“, [intervjuu](#) ajalehele Eesti Ekspress, 5. jaanuar 2022

„Koroonanõunik Martin Kadai: kehtivad piirangud on nende tingimusi ja eripärasid arvestades liiga jäigad“, õiguskantsleri nõuniku Martin Kadai [intervjuu Maalehele](#), 30. detsember 2021

Õiguskantsler Ülle Madise Duo4 ja Kanal2 [pühade-erisaates „Siin Tallinn“](#), 23. detsember 2021

Õiguskantsler Ülle Madise Kuku Raadio [saates „Sihik“](#), 22. detsember 2021

Õiguskantsler Ülle Madise [saates „Aktuaalne Kaamera“](#), 15. detsember 2021

„Valitsus peab piiranguid kehtestades olema järjepidev“, õiguskantsleri nõuniku Martin Kadai [intervjuu ERR-i uudisteportaalile](#), 10. detsember 2021

„Muud väljapääsu kui vaksineerimine meil ei ole“, õiguskantsleri nõunik Martin Kadai saates „Otse Postimehest“, 25. oktoober 2021

„[Vestlusring](#): miks lapsed koolis ikka veel normaalselt süüa ei saa? Kes peaks võtma võitluses kvaliteetse koolitoidu eest eestvedaja rolli?“, 11. oktoober 2021

„Kõrge vaksineeritusprotsent ei peaks olema eesmärk omaette,“ õiguskantsleri nõunik Martin Kadai [saates „Vikerhommik“](#), 22. september 2021

Õiguskantsler Ülle Madise Kuku Raadio [saates „Kuku pärastlõuna“](#), 20. september 2021

Õiguskantsler Ülle Madise tutvustas aastaülevaadet 2020/2021 [saates „Vikerhommik“](#), 20. september 2021

Õiguskantsler Ülle Madise [saates „Esimene stuudio“](#), 16. september 2021

Laste ja noorte õiguste osakonna juhataja Andres Aru [Raadio 2-s](#) laste vaksineerimisest, 16. september 2021

„Õiguskantsler Ülle Madise: Koroonatõendi küsimine on praegu põhiseaduspärane“, [intervjuu](#) ajalehes Pealinn, 2. september 2021

„Ülle Madise: vabaduste piiramisse ei saa suhtuda kergekäeliselt“, [intervjuu ajalehes Postimees](#), 31. august 2021

„Valijameeste arv on kõvasti kahanenud“, õiguskantsleri asetäitja - nõunik Olari Koppel [saates „Vikerhommik“](#), 27. august 2021

„Kaaluka põhjendusega piirangud on põhiseaduse vastased“, õiguskantsler Ülle Madise [Vikerraadios](#), 26. august 2021

Artiklid

„[Koolikiusu-, koroonatesti- ja maskivaba õppeaastat!](#)“, laste ja noorte osakonna juhataja Andres Aru artikkel Õhtulehes, 31. august 2022

„[Valitsuse vahetus põhiseaduse valgel](#)“, õiguskantsler Ülle Madise artikkel ERR-i uudisteportaalis, 14. juuni 2022

„[The vicious circle of silence](#)“, õiguskantsler Ülle Madise artikkel ERR-i uudisteportaalis, 12. juuni 2022

„[Vaikimise nõiaring](#)“, õiguskantsler Ülle Madise artikkel ajalehes Sirp, 10. juuni 2022

„[Igal inimesel on kohustus abivajavast lapsest teatada](#)“, laste ja noorte osakonna nõuniku Andra Reinomägi artikkel ajalehes Postimees, 1. juuni 2022

„[Võimalik ei ole veel vajalik ehk kuidas parandab eksam õigushariduse kvaliteeti](#)“, õiguskantsler Ülle Madise ja ettevõtluskeskkonna osakonna juhataja Evelin Lopmani artikkel ajakirjas Juridica, 2022. a aprill

„[Vana inimene igatseb koju tagasi](#)“, sotsiaalsete õiguste osakonna juhataja Kärt Mulleri ja nõuniku Merle Malveti artikkel ajakirjas Sotsiaaltöö, 2022. a veebruar

„[Lapse osalemine teda puudutava küsimuse otsustamisel. Kuidas hinnata lapse küpsust ning anda tema arvamusele kohane kaal?](#)“, laste ja noorte osakonna nõuniku Kristi Paroni artikkel ajakirjas Juridica, 2021. a september